

НРБ, ГДР, СССР: НЕБИТИЕТО НА ХИМНИТЕ

В БИТИЕТО НА СПОМЕНИТЕ

(въз основа на български, немски и руски коментари на интернет-потребители)

Антоанета Димитрова

THE PRB, THE GDR AND THE USSR: THE NON-EXISTENCE OF THE ANTHEMS IN THE EXISTENCE OF THE *REMEMBRANCES*

(based on Bulgarian, German and Russian comments from internet users)

Antoaneta Dimitrova¹, Shumen University, Bulgaria

Abstract: *The anthems of the three „brotherly states“ – the PRB (the People’s Republic of Bulgaria), the GDR (the German Democratic Republic) and the USSR (the Union of Soviet Socialist Republics) – are related to their common past in the socialist bloc. The three hymns reflect historical and political constellations, ideological dominants, valid (respectively imposed) community values, and we could even classify them as an „extract“ of that turning time. A general definition of them as an artistic „mirror“ of life itself in the recent past is confirmed by many Bulgarian, German and Russian comments from Internet users, which share personal impressions or memories of their loved ones. With this dimension, the postings approach the „cultures of Remembrance“ – a well-known trend in the modern literature. A common feature of the commentaries on these anthems today is their controversy over a wide range from sacralization to intolerance and stigmatization. This controversy in turn is a kind of „mirror“ of a life full of contradictions in the so-called „Real socialism“.*

Keywords: *Anthem, the USSR, the PRB, the GDR, totalitarianism, „real socialism“, Erinnerungskultur („culture of Remembrance“).*

НРБ, ГДР и СССР – за доста млади хора днес (поне в България) това са непрозирни абривиатури, а по географските карти след 90-те години на XX век няма да открием тези държави. Те са потънали в Небитието заедно с целия т.нар. „Източен блок“ и със своето общо минало в т.нар. „тоталитарен период“, тези три „братски държави“.

Нека определим тези три езикови и културни общности с това изтъркано от употреба клише *братски държави* в социалистически маниер. А дали, както повечето клишета, то е празно откъм смисъл? Дали

¹ Assoc. prof. Antoaneta Dimitrova, PhD, teaches at the Department of German Studies of *Konstantin Preslavsky* University of Shumen. Her research is in the field of structural linguistics, textlinguistics, sociolinguistics, comparative linguistics, translatology and intercultural communication. Email: a.dimitrova@shu.bg

са били „братски“ тези три общности в очертания период? На този въпрос търси отговор настоящата статия.

Ориентир за това „търсене“ дава самият епитет *братски*, който „подказва“ два ключови въпроса: 1. Има ли (съществени) прилики в световъзприемането и мисленето на тези три общности за дадения период?; 2. Каква равностметка се очертава от дистанция на времето при неговото преосмисляне (т.нар. „*преработване*“, нем. *Verarbeitung*)?

Националният химн като песен – комбинация от текст и музика – може да се определи най-общо като произведение на изкуството.

От една страна, самото изкуство според немския композитор и професор по музика Хансгеорг Мюе е „не само символ, а и огледало на съществуващите отношения“ (cf. Mühe, 2010, p. 21)². Това твърдение би следвало да важи и за произведенията на изкуството, включително за химните като такива. В този смисъл даден химн се явява красноречиво свидетелство за обществено-политическия контекст, в който е бил създаден и изпълняван.

От друга страна, за дадено произведение на изкуството (и за даден химн като такава!) приемаме твърдението на Мюе, че при дори съвсем бегъл анализ „се налага да установим, дали е сътворено от истинско вдъхновение, или само от кух патос“ (cf. Mühe, 2010, p. 21).

Наличието на тези две измерения – „истинско вдъхновение“ и „кух патос“ – се потвърждава при вглеждане в различни национални химни и при тяхното сравняване.

Сравнявайки химните на ГДР и ФРГ с френския и словенския химн, Мюе задава въпроса „дали в миниатюрното пространство на всеки от тези четири химна се отразява цял един светоглед?“ (cf. Mühe, 2010, p. 90; Приложение № 1).

Френският химн датира от 1792 г., когато Франция обявява война на Прусия и Австрия. Тогава се появява вдъхновяващата песен „Chant de guerre de l'Armée du Rhin“ („Военен марш на рейнската армия“), всеизвестна като „Марсилезата“, понеже за пръв път я изпяват войници от Марсилския доброволчески батальон в Париж на 30.07.1792 г. Дни по-късно, на 10.08.1792 г., хиляди бунтовници шурмуват с нея кралския дворец в Тюйлери. Мюе отбелязва, че „Марсилезата“ е химн на Франция от 1795 г. насам.³

² Преводът тук и по-нататък е мой – А. Д.

³ Това, което не отбелязва Мюе, е че „Марсилезата“ е забранена по време на Първата Френска империя (1804-1814) и в последвалата Реставрация на Бурбоните (1814-1830). При Юлската монархия (1830-1851) и Втората Френска империя (1851-1870) експлицитна забрана няма, но песента не се изпълнява в официални случаи и се смята за бунтарска песен. Тя е символ на революциите през 1848 г., европейската „Пролет на народите“. Пейт я през 1871 г. по времето на Парижката комуна. През 1879 г. отново е провъзгласена за химн на Франция. Почти век по-късно, при германската окупация отново е забранена, но все пак остава химн на Режима на Виши. След 1945 г.

За словенския химн Мюе посочва само, че текстът на песента представлява наздравица. Става дума за песен по музика на Станко Премрълистихотворението на Франце Прещерн „Zdravljica“ („Наздравица“) от 1844 г., което се числи към т. нар. „фигурна поезия“ („всяка строфа графически напомня бокал“). По онова време Словения принадлежи към Австро-Унгария и стихотворението е забранено „заради пропагандиране на славянското единство“. През 1918 г. Словения попада в състава на Югославия⁴, а през 1991 г., след обявяване на нейната независимост, за национален химн е одобрена седмата строфа от стихотворението на Прещерн (URL 19).

От една страна, съдейки от контекстите на създаване на френския и словенския текст, при „бегъл поглед“ върху тях установяваме, че са сътворени от „истинско вдъхновение“.

Констатацията за „истинско вдъхновение“ важи и за двете песни, които са в основата на днешните химни на България и Германия.

Песента „Мила Родино“ е написана през 1885 г. от Цветан Радославов в контекста на Сръбско-българската война.⁵ В един от постингите се казва: „С този химн комунистите нямат нищо общо. ... с тази песен нашите деди са влизали в бой в Сръбско-българската война. Този химн е писан именно за нея от Цветан Радославов, български студент в САЩ, върнал се в България, за да бъде ДОБРОВОЛЕЦ ...!“ [BG2].

Песента „Lied der Deutschen“ („Песен на немците“) е съчинена през 1841 г. от Хофман фон Фалерслебен с послание за единна Германия в контекста на разпокъсаността на отделните немски княжества.⁶

отново е утвърдена като химн на Франция с конституциите от 1946 г. и 1958 г. (срв. URL 14; URL 15; URL 17; URL 18).

⁴ В периода от 1918 до 1991 г. Словения е в състава на Югославия („Кралство на сърби, хървати и словенци“ 1918-1929; „Кралство Югославия“ 1929-1941; „Федеративна народна република Югославия“ 1945-1963; „СФР Югославия“ 1963-1991). Националният химн на Югославия „Хей славяни“, създаден като общославянски марш в края на XIX век, от 1945 г. до 1991 г. е също химн на Словения (в изпълнение на словенски език).

⁵ Песента е публикувана за пръв път през 1895 г. в част I на „Учебник по музика“ от К. Махан (URL 3).

⁶ Текстът на песента по музика на Йозеф Хайдн съдържа призив за борба за единна мощна държава, отразен в първия стих, „Deutschland, Deutschland über alles in der Welt“ („Германия, Германия над всичко в света“). Песента е обявена за химн на Германия през 1922 г., а след 1945 г. е забранена от Съюзниците по „вина“ именно на този стих и изпълнението му в Третия райх.

В тази връзка в коментар към химна на ГДР се подчертава, че „самият Хитлер никога не е имал нищо общо с тази песен! Той просто го възприел. Неофициален химн в Третия райх е била песента на Хорст Весел.“ (*Hitler selbst [hatte] niemals was mit diesem Lied zu tun! Er übernahm es nur. Inoffiziell war im 3. Reich das Horst-Wessel-Lied die Hymne [G]*).

От 1952 г. песента става химн на ФРГ, но и до днес поради тази забрана се изпълнява само третият куплет.

Детайлен анализ на химните „Auferstanden aus Ruinen“ и „Lied der Deutschen“ с историческите контексти и езиково-стилистични средства – Fix, U., Yos, G., Poethe H., 2003, pp. 111-121.

От друга страна, от контекстите на създаване на химните на НРБ, ГДР и СССР (както ще видим по-нататък), възниква съмнение за привкус на „поръчково“ вдъхновение и „кух патос“.

Ето защо отговорът на въпроса за отражението на „цял един светоглед“ в химните е нееднозначен: Националният химн като един от държавните символи на дадена общност отразява същностни белези на нейната ценностна система и на колективното световъзприятие и/или официално прокламирани и налагани ценности и светоглед.

Едно най-общо определение на химните на НРБ, ГДР и СССР като художествено „огледало“ на т.нар. „реален социализъм“ се потвърждава, от една страна, от самата тяхна съдба: политически превратности ги обричат или на „прекрояване“ с нагаждащи текстови корекции, или на „обезустаяване“ с инструментално изпълнение без думи, или дори на изчезване в Небитието. От друга страна, такова потвърждение се явяват редица български, немски и руски коментари на интернет-потребители, които съдържат не само преценка за текста и музиката на съответния химн, а също и спомени и оценки за времето, когато той е бил изпълняван. С това свое измерение въпросните постинги се доближават до едно нашумяло направление в съвременната литература, известно в Германия като *Erinnerungskulturen* („култури на паметта“). Среждаме това понятие и смисъла, вложен в него, в коментар към химна на ГДР:

Es geht ja auch darum, dass sich Deutschland dieser Verantwortung bewusst sein muss. Generationen, die 50 Jahre später erst auf die Welt kamen, sollten wissen, was vor 70 Jahren passierte, aber ihnen sollte nicht die Schuld zugeschoben werden für das, was Nazis vor 70 Jahren gemacht hatten. Stichwort Erinnerungskultur nenne ich da nur. [G]

Касае се и за това, Германия да осъзнае тази отговорност. Поколения, родени чак след 50 години, трябва да знаят какво е ставало преди 70 години, но не и да им се вменява вина за деянията на нацистите отпреди 70 години. Ще посоча само ключовата дума *култура на паметта*.

Отправен момент за осветляване на поставените в началото два ключови въпроса са оценъчни изказвания на интернет-потребители за трите химна и информация за самите химни.

Изясняването на въпросите следва **два критерия**: I. Спомени и оценки за времето, в което химнът е бил изпълняван; II. Оценъчни изказвания за преобладаващи ценности по времето, в което химнът е бил изпълняван. Това деление е условно поради преплитането в редица постинги на спомените и оценките за химните, за свързаните с тях времена и за отличяващите ги ценности. Темпоралната дистанция позволява също и съпоставка между времето „Преди“ и времето „Сега“, понеже: „*Все познается в сравнении. Я жил в СССР. Но только сейчас я осознаю величие этой СТРАНЫ*“ [RUSi].

Ексцерпираният материал е представен по посока от положително към отрицателно и неприемливо отношение на авторите на коментарите. На това място следва да отбележим тяхната **анонимност**, която според Кристиан Фандрих и Мариа Турмаир е предпоставка за неискреност в интернет-комуникацията (cf. Fandrych, Chr., Thurmair, M., 2011, p. 137). А може би тъкмо анонимността е предпоставка и за искреност, понеже зад маската никнейм индивидът може да изрази преценката си без страх от „анатемосване”, ако тя е в разрез с доминиращото мнение.

Анонимността е причина също и за „по-фриволни и дори по-агресивни изказвания“ (cf. Fandrych, Chr., Thurmair, M., 2011, p. 138). За такава по-голяма фриволност, респ. агресивност е от значение и спецификата на разискваната тема като фактор, обуславящ степента на поляризация на позициите: една агонална тема предизвиква агонални позиции, при което оборването на опонента може да надхвърли границите на добрия тон.

Оценъчни изказвания за химните на НРБ, ГДР и СССР

Таблицата по-долу съдържа информация за броя на показванията на публикувани в youtube.com химни на НРБ, ГДР и СССР и за броя на коментарите към тях, които представляват текстовия корпус на изследването. В зависимост от числеността на индивидите, принадлежащи към трите общности, най-малък брой показвания и коментари наблюдаваме при публикациите на химна на НРБ, а най-голям брой – при тези на химна на СССР.

Таблица 1.

Държавен химн	Публикация, коментари	Показвания	Лайкове	Дислайкове
НРБ				
Мила Родино [BG ₁]	8.01.2018 г.; 15 коментара	17 207	393	15
Химн на НРБ [BG ₂]	23.06.2010 г.; 715 коментара	678 175	---	---
ГДР				
DDR Hymne [G]	30.04.2012 г.; 102 коментара	81 467	---	---
СССР				
Гимн СССР [RUS ₁]	20.04.2015 г.; 3257 коментара	1 086 073	19 000	79
Гимн СССР [RUS ₂]	26.02.2011 г.; 3312 коментара	1 235 837	---	---
Гимн СССР [RUS ₃]	20.05.2017 г.; 2342 коментара	728 222	12 000	45

От таблицата е видно, че при всички публикации лайковете числено превишават значително дислайковете.⁷ Това важи и за оценъчните изказвания за трите химна – при тях доминират положителните изказвания.

За изразяване на **положителна** оценка и емоции в трите езика се наблюдават редица езикови средства:

1. Оценъчни прилагателни с положителна семантика, често в превъзходна степен:

→ **за химна на НРБ:** (1) *Великолепная песня. Трогательные слова и чудесная музыка.* [BG₁]; (2) *Най-хубавата музика и текст;* (3) *Най-хубавия химн* [BG₂];

→ **за химна на ГДР:** (1) *Herrlich;* (2) *Die Melodie ist gut/toll;* (3) *Eine der schönsten/besten (National)hymnen* [G];

→ **за химна на СССР:** (1) *Реально сильный;* (2) *Очень душевный;* (3) *Замечательный, Могучий;* (4) *Самый лучший, грандиозный, мощный, красивый, ..., захватывающий гимн в мире!;* (5) *Гимн отличный и музыка хорошая.* [RUS₂]; (6) *Музыка гениальная!... Это что-то невероятное!* [RUS₃].

2. Оценъчни съществителни (например, за химна на СССР: (1) *Какая же сила в этой музыке!;* (2) *Гордость моя!* [RUS₂]; (3) *МОЩЬ* [RUS₃]).

3. Глаголи с емоционално-оценъчна семантика, изразяващи силно вълнение, обич към Родината и гордост:

→ **за химна на НРБ:** (1) *Химнът много ми хареса;* (2) *Пеех и плаках едновременно;* *Българския ме наелектризира най-много;* (3) *Аз се гордея че съм българка* [BG₂];

→ **за химна на СССР:** (1) *Не каждый гимн способен так воодушевить человека* [RUS₃]; *Просто рыдаю* [RUS₂].

4. Устойчиви словосъчетания с емоционално-оценъчна семантика:

→ **за химна на НРБ:** (1) *Сърцето ми винаги ще бие за тази страна;* (2) *Който не харесва песента, не е човек;* (3) *Има една българска поговорка „Нашето гардже е най-хубавото“* [BG₂];

→ **за химна на СССР:** (1) *Аж до сердца достаёт!* [RUS₂]; (2) *Родной до костей мозгов;* (3) *Аж мурашки по коже/по телу;* (4) *У меня от этого гимна кровь стынет в жилах;* (5) *Сердце щемит от этого Гимна!!!!* (6) *Чувства переполняют когда слушаю гимн* [RUS₃].

Отрицателно отношение е изразено с езикови средства с отрицателна семантика:

1. Оценъчни прилагателни с отрицателна семантика в превъзходна степен (например, за химна на ГДР: *der Text ist übelste Mache* [G]).

⁷ Към видеоклипове с химна на СССР, посочен на английски език, също има множество коментари (на англ. език) и лайковете също превишават дислайковете, например: „SOVIET NATIONAL ANTHEM“ (от 13.05.2008 г., 4 368 487 показвания, 7458 коментара, 28 000 лайка, 2500 дислайка – URL 8); „USSR ANTHEM“ (инструментално изпълнение; от 14.05.2016 г., 168 147 показвания, 1 800 лайка, 45 дислайка – URL 11); „NATIONAL ANTHEM OF THE SOVIET UNION“ (от 24.03.2019 г., 639 320 показвания, 2420 коментара, 10 000 лайка, 223 дислайка – URL 12).

2. Оценъчни съществителни с отрицателна семантика, също и в комбинация с подсилващи частици (например, за химна на ГДР: *Militärmarsch; er strahlt enorm viel Schwäche aus!* [G]).

3. Ругателна, респ. скатологична лексика (например, за химна на ГДР: *der Text ist Scheiße* [G]).

4. Метафори (например, за химна на НРБ: *Комунистическа боза* [BG₂]).

Интересно е, че коментарите към трите химна съдържат напълно сериозни изказвания – без значение дали са положителни или отрицателни, емоционално обогатени или безпристрастни. Единствено при коментарите към химна на СССР наблюдаваме в три изказвания отношение, изразено с чувство за хумор. Първото изказване закачливо се дистанцира от „надъхването“ за борба срещу враговете на социализма; второто изказване съдържа намек за неуредиците при снабдяване с хранителни стоки при социализма; третото изказване имплицира предпочитание към живота в миналото в съпоставка с днешната действителност:

(1) *Услышав такую песню, сразу хочется выпить литра 3 водки, взять свой автомат и обняв ближайшего медведя пойти стрелять врагов* [RUS₂];

(2) *ГИМН НАСТОЛЬКО КОММУНИСТИЧЕСКИЙ, ЧТО Я СЕБЯ ПОЧУВСТВОВАЛ В КИЛОМЕТРОВОЙ ОЧЕРЕДИ ЗА СЫРОМ* [RUS₂];

(3) *Вспомнил юмористов:) Раньше мы жили хорошо, теперь мы живем лучше, но мы не против чтобы опять стало хорошо*) [RUS₃];

Информация за химните на НРБ, ГДР и СССР

Информация за химна „Мила Родино“ на НРБ

Още в първите години след 09. 09. 1944 г. химнът „Шуми Марица“ на Царство България се оказва „неудобен“, „буржоазен остатък“ за новата власт, която го изтъпява като национален химн едва до 1947 г. Оттогава до 1950 г. за химн служи маршът на БКП „Републико наша, здравей!“, а успоредно с него до юни 1948 г. се изпълнява югославският химн „Хей славяни“ с оглед на идеята за голяма балканска славянска федерация, която пропада поради разрива между Сталин и Тито. В началото на 1949 г. е обявен конкурс за написване на химн, който да е „вдъхновяващ, поетичен, политичен и мъдър“, а текстът да отразява 9 септември като „начало на нова ера“ и „дружбата със Съветския съюз“. Тези изисквания будят очакване за химн като произведение на изкуството с измерения „поръчково вдъхновение“ и „кух патос“, както и недоумение относно наличието на мъдрост при такава парадоксална комбинация. Химнът, утвърден през декември 1950 г., е в сталински маниер и „прекалено съветизиран“.

Няколко години по-късно, отново по политически причини (осъждането на култа към личността на Сталин) този химн е заменен с химна „Мила Родино“, чийто текст е версия на песента на Радославов, „прекроена“ от Георги Джагаров и Димитър Методиев (Приложение 2; [BG1], [BG2]). Текстът на новия химн, изпълнен за пръв път на 09.09.1964 г., е също така „вдъхновяващ“ (с подвига на *борци безчет* и с призива, *пътя им да продължим*), „поетичен“ (величае красотата на Родината с първия стих и припева, запазени от песента на Радославов) и „политичен“ – като „огледало“ на „реалния социализъм“ с ръководната роля на БКП (*Партия велика води нашия победен строй*). Другояче казано, отново са налице измерения „истинско вдъхновение“, „поръчково вдъхновение“ и „кух патос“.

В постсоциалистическия период „Мила Родино“ надделява над редица други песни, предложени за химн. При това обаче – по „обясними причини“ – строфата-носител на „кух патос“ като „огледало“ на „*Партията велика*“ потъва в Небитието. В тази връзка интерес представлява изказването:

[П]адането на „социализма“ не води до коренна промяна в химна на българската държава, а само до неговото изменение. Този факт кореспондира по интересен начин с българското схващане за „прехода“, че ... нищо или много малко се е променило. (URL 1).

Относно стиха „с нас Москва е в мир и в бой“ наблюдаваме контроверзни реакции.

От една страна, в контекста на възхвала на „Партията велика“ този стих буди отрицателни асоциации за проповядваната „братска дружба“ със СССР и поради това – възмущение и неприемливо отношение ((1) *Москва? Ужас* [BG1]; (2) *Дали е имало друг национален химн в света, в който да се пее за друга столица ...?* [BG2]).

От друга страна, сполжително и приемливо отношение са свързани асоциации за историческото минало – по-точно, за Освобождението на България от османско владичество ((1) *Москва с нас в мир и бой... и е било вярно!*; (2) *Ако има предвид че е требвало да е русия а не нейната столица съм съгласен* [BG1]).

„Братска привързаност“ е отразена в един руски коментар: „В России всегда говорили, что курица не птица, Болгария не заграница“ [BG1].

Информация за химна на ГДР „*Auferstanden aus Ruinen*“ („Възкръснала от руините“)

Химнът на ГДР по текст на Йоханес Р. Бехер и музика на Ханс Айслер се появява през 1949 г. след основаването на ГДР и подобно на химна на НРБ изпълнява определени изисквания: да акцентува върху мирния труд и процъфтяването на новосъздадената държава, да призовава към дружба между народите, както и да носи послание за единна Германия: „*Deutschland, einig Vaterland*“.

През 60-те години обаче на управляващата ГЕСП става ясно, че в тогавашната политическа ситуация няма изгледи за обединяване на Германия. Ето защо тъкмо заради това послание химнът на ГДР е изпълняван само инструментално от 1970 г. до края на нейното съществуване. „Обезустяването“ на химна на ГДР дистанцира хората от тяхната родина – един коментар гласи:

das Singen einer Hymne bedeutet für mich, dass man sich mit seinem Land verbunden fühlt. [G]

Пеенето на даден химн за мен означава, че човек се чувства свързан със страната си.

Ето защо емоционалните реакции са отрицателни:

sie durfte ja ironischerweise nicht mal gesungen werden. [G]

По ирония на съдбата той дори не биваше да се пее.

Мюе установява следното по отношение на възприемането на химна на ГДР в самата ГДР и години по-късно, в обединена Германия, в съпоставка с химна на ФРГ, респ. обединена Германия:

По-голямата част от тукашните хора отхвърляха като наложена „Отгоре“ музиката на химна на ГДР от Ханс Айслер. С голяма подигравка говореха, че първите звуци на песента драстично напомнят за шлагер на Петер Кройдер („Good Bye, Johnnie“). Но днес, след почти четвърт век, този химн получава по-обективна оценка, дори по-голямо зачитане от „Песента на немците“ – и не само заради носталгия. ... прекрасната мелодия на Йозеф Хайдн, помпозно раздута от семплата простота на съкровено-скромен струнен квартет до грандиозно оркестрово звучене, сега – в сравнение с мелодията на „Айслеровия“ (а може би, по-скоро, със съответстващия на нашето време?) химн – изглежда в този си вид показна и някак куха откъм фрази. (cf. Mühe, 2010, p. 90).

Тази констатация на професора по музика намира потвърждение в редица немски коментари към химна на ГДР: *viel schöner; etwas/sogar/viel besser als die heutige/die jetzige* [G].

Едно изказване съдържа признание за източногерманския химн, но също и имплицитно неприемливо отношение към ГДР:

Die Hymne dieses Staates war besser, aber nur die Hymne. [G]

Химнът на тази държава е бил по-добър, но само химнът.

Разбира се, наблюдаваме и предпочитания за химна на Германия, например:

Ich finde die offizielle deutsche Nationalhymne wesentlich besser. Da steht naemlich nicht drin „schlagen wir des Volkes Feind“... Wer war denn dieser Volksfeind, gegen den Schiessbefehl gegeben wurde. [G]

Мисля, че официалният германски химн е много по-добър. Не пише „да разгромим на народа врага“... Че кой е бил този враг на народа, срещу когото са заповядвали да се стреля.

Информация за химна на СССР

Интересно е, че твърдението на Мюе за „едно по-голямо зачитане“ на химна на ГДР се оказва валидно и за отношението към химна на СССР в съпоставка със сегашния руски химн. Това проличава от редица постинги ((1) *тот гимн сильнее был, ... современный гимн кажется жалкой подделкой*; (2) *слушал гимн России, никакого эффекта, включил гимн СССР сразу мурашки по коже* [RUS₂]).

Всъщност става дума за две версии на химна на СССР – „сталинската“ версия (URL 12) и „брежневската“ версия [RUS₃].

Интересна информация за „сталинския“ химн черпим от статията „5 фактов о „сталинском“ гимне СССР“ в „Российская газета“ от 13.12.2013 г. (URL 24). До Великата отечествена война в СССР като химн служела песента „Интернационалът“. През ВОВ поради належащата нужда от символ на национална гордост въпросът за създаване на химн станал крайно важен. Сталин лично се ангажирал с избора на новия химн и с „редакцията“ на неговия текст. Така например първият стих, *Союз нерушимый ...*, отначало е гласял *Союз благородный ...*, но думата *благородный* не била одобрена от Вожда, защото предизвиквала у съветските хора асоциации с коренно противоположен смисъл и се била превърнала в ругателна лексика поради популярното обръщение *Ваше благородие*. Първият официален химн на СССР по музика на Александров и текст на Сергей Михалков и Габриел Ел-Регистан прозвучава за пръв път в навечерието на 1944 г. Сталинистката версия **задължително** прославя двата вожда на съветския народ („*Ленин великий нам путь озарил, / Нас вырастил Сталин*“).

След осъждането на култа към личността на Сталин от XX конгрес съдбата на съветския химн е също като тази на източногерманския химн след 60-те години – той се изпълнява само инструментално в периода от 1956 до 1977 г. (URL 10). След приемането на „брежневската“ конституция Михалков „прекроява“ текста на „сталинския“ химн, заменяйки *Сталин, побед и славы народов с партия и коммунизм*. „Брежневският“ химн се изпълнява от 1977 г. до 1991 г.

Стихът *Нас вырастил Сталин* е бил заличен в московската метростанция „Курская“ („Кольцевая линия“). През 2009 г. обаче той отново се появява при нейната реконструкция, извършена на „принципа за възстановяване на историческия облик“.⁸

Фото: А. Денисов, РИА Новости

⁸ Неодобрителната реакция сред представители на руското и еврейското духовенство е отражена в статията на Елена Яковлева „Священник и раввин считают неуместным увековечивание имени Сталина на станции метро Курская“ („Российская газета“, 02.09.2009 г. – URL 6).

Днес публичното изпълнение на химна на СССР е забранено в някои държави от постсъветското пространство.⁹

Отражението на дадена държавна политика в текста на съответния химн проличава за пореден път в изказване на естонски депутат, цитирано в публикация под заглавие „Естония откажется от использования советского гимна в 2023 году“ от 05.11.2019 г. Впрочем от статията разбираме, че става дума не за „съветския химн“, а за химна на Естонска ССР:

Это позор – в XXI веке использовать в качестве гимна песню, воспевающую идеалы социализма. Все остальные пленники „*тюрьмы народов*“ уже давно отказались от советских гимнов, даже Россия и Беларусь. Мы поручили в ближайшие сроки заняться разработкой новой его версии, в которой будет чётко сформулирована роль СССР в качестве оккупанта и борца с немецкими освободителями. Приём вариантов музыки и текста начнётся уже в 2021 году, – сказал депутат партии „Единая Эстония“ Тууле Ако. (URL 22)

Критерий I. Спомени и оценки за времето, в което химнът е бил изпълняван

... *кто жил, тот помнит!* [RUS₂]

Вече десетилетия химните на НРБ, ГДР и СССР са в „небитието“, прослушвайки ги обаче след отминалите години, онези, които „са живели тогава, помнят“ – т.е. очакването е за отключване на спомени (собствени или на роднини, приятели и познати) и за оценки за времето, когато те са били изпълнявани.

Коментарите към химна на НРБ съдържат само два спомена. Първият спомен отразява крайно отрицателно отношение към наложената идеология (*На баща ми мръсните комуняги не са му позволили да следва право, медицина или военно училище, поради това че ДЯДО ми е бил против комунизма* [BG₂]). Във втория коментар става дума за семейни впечатления (*Цялото ми семейство са свидетели*) за типичните **жертви** на репресии през началните години на социалистическия тоталитаризъм от средата на 40-те до края на 50-те години на XX век – състоятелни хора (*Да ти вземат имотите*), инакомислещи (*Да те убият защото не си съгласен с тях*) и техните деца (*Да ти провалят бъдещето* [BG₂]).

⁹ Такива държави са Украйна и прибалтийските републики.

За Украйна URL 23: публикация от 18.05.2015 г. под заглавие „*За гимн СССР – 5 лет тюрьмы: декоммунизация в цифрах и фактах*“.

За Литва URL 21: публикация от 21.06.2008 г. под заглавие „*Литва забрани руския химн, Горбачов и Елцин*“. В първото изречение на текста е уточнено, че става дума за „химните на Съветския съюз“.

За Латвия URL 25: публикация от 13.06.2019 г. под заглавие „*В Латвии готовятся запретить форму СССР и Третьего Рейха*“. В текста се казва: „Запрет также включает использование флагов, гербов и гимнов бывшего СССР и его республик.“

Контroversни оценки се наблюдават по въпроса за мащабността на комунистическите репресии. Илюстрация е следният мини-диалог:

А: Сталин – м/у 40 и 60 000 000 души + загинали през войната още някой и друг милион врагове и свои ... Без/На родният съд - 370 000 българи ...

→ **Б:** ... Българите и ОФ избиват около 40 000 души, откъде измисли 370 000? А Сталин е затрил малко над 15 милиона, откъде извади още 45 000 000 ... [BG2]

Крайно отрицателни са редица емоционално-оценъчни изказвания за комунизма в малкото на брой постинги към химна на НРБ. Неприемливото отношение е изразено чрез:

1. Глаголи с отрицателна семантика: *Комунизма унищожих Българиия и заради тях все още не можем да се оправим* [BG2].

2. Принизена и табуирана лексика: (1) *тоталитарен режим, при който управляват диваци и простаци*; (2) *Комунизъм = свръхнеуспешен психопатски и мръсен експеримент*; (3) *Смърт за комунизма* [BG2].

3. Реторични въпроси с експресивно въздействие: *Какво му е хубавото на комунизма?? ... Да нямаш свобода на словото?* [BG2].

4. Комбинация от реторичен въпрос, глагол с отрицателна семантика и положителен аргумент („стабилна икономика“) в повърхнинната структура на изказване, което съдържа подтекст с прозирна съпоставка между управлението на Българиия преди и след Девети септември 1944 г.: *Че унищожиха всичко, което нашите управници се опитаха да направят? Българиия каква е била до 44та? Българският лев е бил ЗЛАТЕН. По-скъп от паунда* [BG2].

Противоречивостта на „соцехата“ в отделните ѝ фази проличава в следното изказване, също с положителен аргумент („стабилна икономика“), при съпоставка обаче между Българиия „Преди“ и „Сега“: *През комунизма в Българиия в началото е имало доста зверства ... през същия този комунизъм са се случили и доста хубави неща икономиката ни е била на едно много добро равнище 25 място в света, сега сме 77 място ...* [BG2].

Контroversни реакции се наблюдават при съпоставката между идеологиите и между времето „Преди“ и „Сега“:

(1) **А:** *Мръсни комунисти!* ☹☹☹ СДС напред.

→ **Б:** *Мръсни демократи!* ☹...БКП напред! (видяхме докъде ни доведе СДС) [BG2].

(2) ... *тогава беше Българиия, мощна и силна, сега е васал на америка и ЕС, продадена на сульо и пульо и ограбена* [BG2].

Малко странно е, че тъкмо в коментарите към химна на ГДР – на фона на популярното в Германия направление *Erinnerungskulturen* (*Erinnerung* ‘спомен’) – не откриваме нито един спомен за онова време. Срещат се отрицателни оценки за системата с еднoпартийното ръководство, Берлинската стена и заповедите за стрелба (според данни

от 2009 г. между 136 и 245 са загиналите там граждани на ГДР при бягство на Запад, а точният брой е неизвестен – URL 27):

lieber ins Gefängnis der DDR als einer von den falschen Kommis. Falsch weil die nicht mal Ahnung vom echten Kommunismus hatten, ebenso wie Stalin und die Kims. [G]

auf das System ... kann man gerne verzichten. Mauer, Schiessbefehl und Einparteienherrschaft sind Gott sei dank vorbei. [G]

по-добре да си в затвор на ГДР, отколкото някой от фалшивите комуняги. Фалшиви, защото и хабер са си нямали за истинския комунизъм, както Сталин и Кимовете.

без системата можем да минем на драго сърце. Стената, заповеди за стрелба и еднопартийното господство, слава Богу!, са вече минало.

От няколко коментара проличава, че в обединена Германия след близо 30 години все още предстои духовно обединение между западногерманци и източногерманци – т.нар. *Wessis* („вессита“ ‘хора от Запада’) и *Ossis* („оссита“ ‘хора от Изтока’), нека по аналогия на *западняци* да ги назовем „*източняци*“¹⁰. Тази „духовна“ дисхармония проличава в две контрoверзни и една умиротворяваща реплика:

A: Ihr im Westen wollt nur immer Krieg.
B: Und ihr im Osten seid dann fanatisch!
[G]

Wir dürfen uns nicht intern beleidigen! Nicht als Wessi und nicht als Ossi! Wir müssen zusammenhalten und souverän sein. [G]

A: Вие на Запад искате винаги само война!

B: А вие на Изток тогава сте фанатици!

Не бива да се обиждаме вътре в страната! Не като „западняци“ и като „източняци“! Трябва да сме сплотени и независими.

Проличава също така паушализирането на „източняците“ като дяснорадикално настроени вследствие на възпитанието в източногерманските училища:

die Erziehung in den östlichen Schulen fiel ins Gegenteil um! Die wurden links erzogen sind aber rechts geworden! Logisch... [G].

Възпитанието в източните училища е получило обратен знак! Ляво възпитание, а са станали десни! Логично...

Като причина за този „духовен“ дисбаланс можем да приемем различния начин на живот в ГФР и ГДР преди Обединението с не само политически, икономически и социални разминавания, а и с „несъвместимия манталитет“ – един постинг гласи:

Beide Wirtschaftssysteme sind vermutlich inkompatibel. Ebenso wie die Mentalitaet der Menschen [G].

Двете икономически системи са може би несъвместими. Точно както манталитетът на хората.

¹⁰ Това разединение е отразено в първите редове на нашумялата песен „Deutschland“ на рок-бенда РАМЩАЙН от пролетта на 2019 г.: *Im Geist getrennt / Im Herz vereint* („в духа разединена, в сърцето обединена“).

В коментарите преобладават емоционално-оценъчни изказвания за времето преди обособяването на двете германски държави – годините в Третия Райх с нацистките деяния и жертвите на Холокоста ([G]: (1) *braunes Gesocks*, „кафява папlach“; (2) *diese Misere*, „тази мизерия“; (3) *mir [wollen] die Bilder der Judenvergasung nicht aus dem Kopf*, „не мога да си избия от главата картините на обгазяването на евреите“; (4) *ich [habe] meinen Onkel dadurch verloren*, „затова съм загубил чичо си“).

Срещат се контрoверзни мнения по въпроса за **колективната вина**, която вече десетилетия тежи на съвестта на немската нация ([G]:

(1) *es gab doch eine grosse Anzahl von Mitlaeufern aus Angst oder aus Hoerigkeit zur Obrigkeit*, „все пак е имало голям брой съучастници, от страх или от послушание към властите“;

(2) *natürlich war das alles sehr schlimm, aber das Deutsche Volk darf nicht Ewigkeiten drunter leiden*, „Разбира се, всичко това е било много лошо, но немският народ не бива да страда цяла вечност заради това“;

(3) *wie lange will man noch an dieser Hitler-Geschichte anhalten? Das ist 70 Jahre her*, „докога ще се занимават с тази история с Хитлер? Било е преди 70 години“).

Докато в коментарите към химна на ГДР липсват спомени и оценки за управници през социализма, при коментарите към химна на СССР прави впечатление, че оценките за Сталин са крайно противоречиви, а спомените за Брежнев са в диапазон от положителни до хвалебствени:

→ за Сталин: (1) *не было человека справедливого и строгого как сталин!* [RUS₂]; (2) *У меня бабушку с дедом товарищ Сталин в Гулаг отправил* [RUS₃]; (3) *все было: и концлагеря, и великие стройки. Огромное уважение Сталину. Несмотря на репрессии, он в короткий срок создал промышленную державу. А иначе эту страну разодрали бы на части ...* [RUS₂];

→ за Л. И. Брежнев: (1) *Я жил и учился в СССР, в Москве во времена его правления. Были большие проблемы, но не было никакого застоя, кроме идеологической капитуляции во многих кадрах руководства и большого влияния Запада в молодежных секторах советских мегаполисов*; (2) *Брежнева помню с любовью*; (3) *Я рос в 70-е и могу сказать спасибо товарищу Брежневу за своё счастливое детство* [RUS₃]).

В коментарите към химна на НРБ срещаеме оценки от рода „Осанна!“ за Т. Живков, а Г. Димитров направо е стигматизиран:

→ за Г. Димитров: *Дано нац. предател Георги Димитров гние в ада!* [BG₂];

→ за Т. Живков: (1) *Да живее другаря Тодор Живков, последният истински български политик. Той никога не предаде клетвите си и до последно защитаваше родината и народа си* [BG₁]; (2) *Този ВЕЛИК българин е отдал целия си живот да помага на народа и РОДИНАТА си, не държавата, а РОДИНАТА* [BG₂].

В коментарите към химна на СССР се срещат най-много спомени за времето, когато е бил изпълняван. С оглед на информацията за сталинските репресии (чистки, ГУЛАГ), очакванията са за отключване на кошмарни спомени и за преобладаване на (меко казано!) отрицателни оценки. От коментарите е видно, че се помни и възпоменава много повече не Злото, а Доброто. Положителни спомени са свързани най-вече:

→ **с детството:** (1) *Помню когда было годика 2-3 то у папы на будильнике эта песня стояла, так я под нее и просыпалась... Эх Ностальгия!*; (2) *В 6 утра с гимном мама мне полуспящему давала стакан кефира...;* (3) *... было ярче и теплее солнце, ... Мама и Папа такие молодые!;* (4) *Постоянно играл этот гимн. ... Сейчас у нас в Казахстане свой гимн. ..., но дорожке этот гимн СССР! Тогда были живы мои дедушки и бабушки! Этот гимн как будто они мне поют! Я родился 1984-м году. Мне 35 лет, а слезы как у младенца;* (5) *Родился в СССР 1961, я рад [RUS3];* (6) *Светлое/До слез золотое и счастливое детство 80х;* (7) *Я родился в советском союзе я счастлив привет из Узбекистана [RUS2];*

→ **със социалната обезпеченост:** (1) *сотни народов жили как братья, не было ни безработных, ни бомжей, ни голодных, это был огромный остров, где был рай на земле;* (2) *В СССР мы жили! А сейчас мы просто существуем;* (3) *Союз РАЙ было.! А сейчас мы живем в аду [RUS3];*

→ **със сигурността:** (1) *Гимн Великой Державы!! Хорошее было время: счастливое детство, юность, достойная старость! [RUS1];* (2) *Более 50 лет жила в СССР только добрые воспоминания !!!!! А теперь живу при капитализме [RUS3];*

→ **със заслугите и постиженията на СССР:** *страна, спасшая мир от фашизма ... великая спортивная держава ... страна, первая покорившая космос ... первое государство с бесплатной медициной для всех ... страна с лучшей в мире системой образования ... самая читающая страна в мире. Я горжусь, что родился в СССР! [RUS3];*

→ **със защитата на Родината и с победата над фашизма:** (1) *Это мой гимн, под этот гимн и приказ „Для защиты нашей родины СССР на боевое дежурство заступить“ я с 1984 по 1986 годы отдавал Долг Родине и этим горжусь!!!!!!* (2) *Я горжусь, что родился в СССР. Мой дед расписался на Рейхстаге;* (3) *С любовью из Армении. Азербайджанцы, грузины, Таджики, Русы, Украинцы, беларусы, Казахи, Киргизы, Туркмены – Мы все братья. Вспомните как наши деды воевали вместе против рогатого националиста! [RUS2];*

→ **с разкази на близки родственици:** (1) *Мама мне рассказывала про ссср мне понравилось что было в сср;* (2) *Мне батьа рассказывал что СССР это хорошо Америка зло [RUS2].*

В коментари, чиито автори са родени в постсъветско време, се срещат и положителни, и отрицателни емоционално обогрени оценки ((1) *Пусть я не родился в СССР, но я отдал бы всё что бы жить в нём! ... Не все хорошо, зато бездомных небыло, и было что есть;* (2) *Я не родился в этой проклятой стране, и я этому рад [RUS2]).*

Три детски спомена за разпадането на СССР са свързани с чувство на съжаление:

- (1) Я помню, как уничтожали СССР, в 1991 году мне было 10 лет. [RUS₃].
- (2) Мне было 12 лет, когда развалили СССР. Слова гимна до сих пор помню. ... Конечно я мало чего понимал тогда, но когда страны не стало пришёл огромный дефицит на обычный хлеб и мы с сестрой по долгу стояли в очереди, заменяя друг друга, чтобы не замёрзнуть. А когда привозили хлеб люди забывали про очереди и лезли в драку, урвать хоть какой то кусок и отнести домой, детей просто затапывали, жили мы в небольшом городке, где все почти знали друг друга. Голод заставлял нас биться. Не было больше той страны, которая оберегала и дарила свет. [RUS₃];
- (3) Когда распался Советский Союз мне было 13 лет. Когда подписывали преступную Беловежскую соглашение, соседи которые были дома у нас почти все заплакали. Наша КИРГИЗИЯ 96 процентами проголосовали за сохранение Советского Союза почему так все происходит все незаконно, воскликнул папа. [RUS₃].

Преобладаващи са оценъчни изказвания с емоционални измерения „съжаление“, „срам“ и „гняв/възмущение“ за „предадената“, „продадена“ и „развалена“ държава ((1) *Под Это Гимнем То Что Строили За 70 Лет Весь Продали или Разрушали! ... Очень Жалко!* [RUS₂]; (2) *Для меня самая большая трагедия XX века – развал нашей страны* [RUS₁]; (3) *Никакие деликатесы не заглушат чувство позора, что все ценности советского порядка были проданы за палку колбасы* [RUS₁]).

Тези чувства са изразени също и с принизена и табуирана лексика, възклицания и възклицателни изречения ((1) *Такую страну просрали, эх;* (2) *Такую страну развалили, суки!* [RUS₂]).

Главни виновници за разпадането на СССР според мнозина са Горбачов и в много по-голяма степен Елцин (*Единственная ошибка ГОРБАЧЁВА – это его перестройка. Вот он и доперестроился. А вот ЕЛЬЦИН... Вот НАСТОЯЩИЙ ВИНОВНИК всех наших бед... Он разорил, пропил страну до последнего...* [RUS₂]).

Относно разпадането на СССР наблюдаваме също и редица реакции на задоволство ((1) *Как хорошо, что он развалился* [RUS₂]; (2) *Развал ссср, ... это для нас прежде всего обретение своей независимости* [RUS₃]). Такива постинги често пъти съдържат принизена, табуирана респ. скатологична лексика и дори проклетия – езиково-стилистични средства, отразяващи нетърпимост към миналото ((1) *ХОРОШО ЧТО НИКОГДА НЕ БУДЕТ ЭТОГО РАБСКОГО СОЮЗА;* (2) *Как хорошо, что я теперь живу в современной стране и не вижу коммунистических рож. И не копаюсь по уши в дерьме, добывая уголь для председателя в Сибири;* (3) *Как же хорошо, что эта красная чума развалилась;* (4) *Гори в аду сраный совок.* [RUS₂]).

Един уравновесен коментар насочва към откровена трезва равностметка на времето „Преди“ със „сериозните проблеми“ и „всеобщото отпускане“ и съдържа призива за едно „действително велико“ „Утре“ за руската страна:

Давайте будем честными до конца, в Союзе были проблемы и проблемы серьезные. ... Мы сами все испортили, те кто родился и вырос в относительно благополучные 60-70-е, в эпоху ЗАСТОЯ и всеобщего расслабления. Давайте не будем играть в „ура-патриотов“, а просто сделаем выводы и будем стараться создать действительно Великую страну. [RUS3]¹¹

Критерий II. Спомени и оценки за ценности, преобладаващи по времето, когато химнът е бил изпълняван

... Старое надо помнить, а не жить им! [RUS2]

От коментарите към химна на НРБ проличават три основни общностни ценности, характерни за „онова време“ и валидни и днес: СПАЗВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕНИЯ РЕД; НЕТЪРПИМОСТ КЪМ КРАЖБИ; НЕТЪРПИМОСТ КЪМ НАСИЛИЕ, респ. към нарушаване на сигурността на гражданите. Илюстрации са един диалог и откъс от един постинг:

(1) А: *Как ми се иска аз да живея по онова време дори и строго да е да няма РОМИ не се изказвам като расист но тези хора ... Ромите крадат ...!*

→ Б: много си прав. Пример - в моя град беше пребит горски с верига от ром, защото е искал да спре да крадат дърва. Друг пример отново от моя град – ром пребива млада жена, за да вземе 20-те лева които има. ...

А: *Преди няколко дни обраха и набиха едно момче само за 2 лева пред очите ми и аз бях единствения, който реши да помогне. Тогава осъзнах че революция няма да има скоро понеже по-голямата аудитория я е страх от ромите. [BG2];*

(2) *... някога да се чували ли сте за побой над лекар по времето на Бай Тошо ... Тогава лекарите са били на почит и са били уважавани, а не като сега, пребивани от хора без средно образование. [BG2]*

Друга доминираща по онова време ценност е СОЦИАЛНАТА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ: *не съм живял по „онова“ време. Само съм слушал разкази на семейство и познати. Но в нито един разказ не съм слушал за глад, бедност и безработица. Средностатистическият българин може да не е бил милионер, но е имал достатъчно, за да живее нормално. [BG2]*

Ценността СОЦИАЛНА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ е отчетена и в коментарите към химна на ГДР:

¹¹ Във връзка с този коментар си спомняме едно изказване на руския президент Путин от 2010 г.: „Кто не жалеет о распаде СССР, у того нет сердца. А у того, кто хочет его восстановления в прежнем виде, у того нет головы“ (URL 26)

Es ist sehr schwer fuer Menschen die in einem System aufgewachsen sind, in dem man nicht kaempfen musste um eine Job, eine Wohnung oder eine Frau, Kindergartenplatz etc. zu bekommen, und auf das kapatialistische Leistungssystem umzudenken. Vermutlich garnicht moeglich. [G]

Много е трудно за хората, израснали в система, в която човек не е трябвало да се бори, за да си намери работа, апартамент или жена/съпруга [???], място в детска градина и т.н., и да пренастрои мисловната си дейност към капиталистическата система. Вероятно изобщо не е възможно.

Коментарите към химна за СССР съдържат най-голям брой положителни изказвания относно доминиращите по онова време ценности, някои от които са визирани в постинга „Дружба народов, гуманность, борьба за благополучие жителей страны, справедливость и честность не были просто словами“ [RUS₂]. Става дума за следните стойности:

1. ГОРДОСТ, ДОСТОЙНСТВО ((1) *Я в этой стране чувствовал человеком! и жил с гордостью!!!*; (2) *Все пели и гордились потому что было чем гордиться*; (3) *Мы тогда были настоящими людьми!* [RUS₂]).
2. ДРУЖБА/СПЛОТЕНОСТ ((1) *Песнь, которая объединила всех - и млад и стар и русских и нерусских*; (2) *Это братство!* [RUS₂]; (3) *В СССР НЕ БЫЛО ТЫ ТАДЖИК А Я РУССКИЙ! ВСЁ БЫЛИ БРАТЬЯМИ, АБСОЛЮТНО ВСЕ!* [RUS₃]; (4) *„Дружбы народов надёжный оплот!“ это главное!!*; (5) *В этой семье все жили дружно, счастливо*; (6) *Это была – великая сила и дружба всех наций нашей необъятной Родины!!!!* [RUS₂]; (7) *СССР великий народ!!! Самый дружный, самый единый!!!* [RUS₃]).

Вмногобройните положителни коментари, езиково свидетелство за „братската дружба“ между съветските републики, топонимите очертават почти цялото постсъветско пространство ((1) *Я из Молдовы привет всем нар одам СССР* [RUS₂]; (2) *Привет из Кыргызстана* [RUS₂]; (3) *Привет из Туркменистана*; (4) *Да здравствует Таджикская ССР/ Латвийская ССР!* [RUS₃]; (5) *Всем привет из Казахстана! Дружба! Равенство! Братство!* [RUS₃]).

Сред множеството възторжени коментари по този показател се среща едно изказване за зависимостта на бившите съставни републики спрямо РСФР като „империя на руснаците“ и поради това – положителна оценка за разпадането на СССР: *Ссср – это была империя русских, остальные республики были колонией.* [RUS₃].

Някои коментари съдържат отрицателно отношение спрямо днешната реалност поради появата на антиценност „ВРАЖДЕБНОСТ/ НЕНАВИСТ“ ((1) *Я Украинец, Хорошо Отношушь К России, Ненавижу Конфликты Между Странами Бывшего СССР* [RUS₂]; (2) *Жили в СССР и никогда не было межнациональных конфликтов, человек человеку был друг, а сейчас волк* [RUS₃]).

Едно (много човешко и мъдро!) изказване обвързва дружбата между народите на различните бивши републики с тяхната обща историческа съдба, абстрахирайки се от сегашната политика на техните управници:

Русские, Украинцы, Беларусы, Эстонцы, Латыши, Литовцы, Молдоване, Азербайджанцы, Грузины, Армяне, Казахи, Туркмены, Узбеки, Киргизы – все мы как братья. Неважно, что сейчас происходит в политике стран, что делает власть. Народы то по-прежнему остались друзьями. У нас общая Родина. Наши народы вместе сражались за Победу в Великой Отечественной войне. Народы если были братскими, они и будут братскими. Внешняя политика тут ни при чём. [RUS₃]

На това място нека отбележим във връзка с въпроса за „братската дружба“ между българския и руския народ (и в частност СССР), че от дистанция на времето намираме положителен отговор в няколко български коментари към химна на СССР ((1) *Привет из братская България!*; (2) *Когда звучал это гимн, мы все славянь жили хорошо* [RUS₂]).

В коментарите към химна на СССР липсват категорични свидетелства за следи от „братска дружба“ между Съветския Съюз и народа на ГДР. Срещаме наистина единични постинги, авторите на които бихме могли да идентифицираме като граждани на бившата Източна Германия ((1) *Привет из ГДР*; (2) *Я Немец,и хочу союз с России и Германии* [RUS₂]).

В коментарите към химна на ГДР обаче отговорът на въпроса за „братската дружба“ има по-широко измерение – в контекста на историческото минало още от времето преди двете световни войни става дума изобщо за отношението на немците към Русия и руснаците. Налага се изводът, че държавната политика и манипулативната пропаганда са важни фактори за влошаването на една като цяло положителна нагласа на дадена общност спрямо друга, чужда общност.

die Deutschen [hatten] damals als Volk noch keine grossen Ressentiments gegenüber den Russen, im Gegenteil. Russland war fast hundert Jahre lang damals ein beliebtes Auswanderungsland für die Deutschen gewesen.

das Volk hat ja keiner gefragt, ob es die Russen angreifen will. Nicht Kaiser Wilhelm und auch nicht Adolf Hitler

Im ersten Weltkrieg standen Russen und Deutsche halt einfach auf verschiedenen Seiten...

Hingegen im zweiten Weltkrieg waren sicherlich grosse Teile der Bevölkerung durch die NS-Propaganda und Ideologie indoktriniert, da war sicherlich eine gewisse Russenfeindlichkeit vorhanden.

по онова време германците като народ още не са изпитвали големи ресантименти спрямо руснаците, напротив. Русия е била популярна емиграционна страна за германците в течение на почти сто години.

народа никой не го попита дали иска да нападне руснаците. Нито кайзер Вилхелм II, нито Адолф Хитлер

През Първата световна война руснаци и германци просто са били от различни страни ... Напротив, през Втората световна война голяма част от населението сигурно е било индоктринирано от нацистката пропаганда и идеология, определено е имало известна враждебност към руснаците (русофобия).

Russenfeindlichkeit herrschte allerdings nur im Zweiten Weltkrieg, wenn überhaupt. [G]

Враждебността към руснаците (русофобията), ако изобщо е имало такава, е преобладавала само през Втората световна война.

3. ДОБРОТА ((1) *Эх, хорошие времена были, люди добрее были;* (2) *Вышел на улицу кругом добрые люди.* [RUS3]).

4. ЧЕСТНОСТ/ПОРЯДЪЧНОСТ ((1) *Я Родился в 1981 году я есчѐ застал те времена когда у соседей двери не закрывались ... двери мы не закрывали и ничего у нас не пропадало;* (2) *На замок дверь не замыкали, просто ведром подпирали;* (3) [Страна] *без продажных чиновников* [RUS3]).

5. СПОКОЙСТВИЕ И РЕД ((1) *Для Запада это гимн пропаганды и тирании, а для нас, простых людей, живших в той стране, это часть жизни. Счастливой, спокойной жизни* [RUS2]; (2) *Каких-то 30 лет назад засыпали и просыпались с этим гимном. И чувствовали себя счастливыми и защищенными* [RUS3]).

Помнейки цялата тази идилия, не бива да забравяме обаче „обратната страна на медала“ – това, че СССР е била „страшна страна“ с НКВД (1934–1943), СМЕРШ (1943–1946), МВД (1946–1960; 1968–1990), КГБ (1954–1991) и с милионните „чистки“:

В Советском союзе расстреливали, если что либо скажешь про правительство, это конечно со временем пропало, но всё же. НКВД, КГБ. Это была страшная страна. С другой стороны, был порядок, соблюдали закон, ничего себе не позволяли и не распускали себя. Вот такая вот страна была. [RUS2]

6. СОЦИАЛНА ОБЕЗПЕЧЕНОСТ И СИГУРНОСТ ((1) *Была настоящая стабильность и уверенность в завтрашнем дне, уверенность что не потеряешь работу и дом* [RUS2]; (2) *СССР первая в Мире народная страна, созданная для народа. Медицина – бесплатно. Образование – бесплатно! Дома, квартиры – бесплатно! Путѐвки в санатории и лечебницы! итд, итп, и пр.;* (3) *Какое было образование, здравоохранение, работа была любимая. В Казахстане было все круто в эти времена;* (4) [Страна] *без бомжей* [RUS3]).

По този показател намираме редица езикови свидетелства за съпоставката между „Преди“ и „Сега“ ((1) *В моѐм гимне мощь и спокойствие за будущее, в нынешнем – обман. Безисходность;* (2) *в СССР тоже не всё было гладко, но там было спокойствие, законы и порядок этого всего в Российской Федерации нет;* (3) *Все что делается, принимается все в интересах Крупного Бизнеса. А в СССР думали об интересах миллионов людей. Да управление хромало, но интересы миллионов отражались в политике КПСС. И это главное* [RUS3]).

7. СПРАВЕДЛИВОСТ, РАВЕНСТВО ПРЕД ЗАКОНА ((1) *За всю историю самое справедливое государство;* (2) *Мы последнее поколение, которое видело справедливость* [RUS1]; (3) *СССР – лучшая страна. Доброта, справедливость* [RUS3]).

По този показател също се среща езиково свидетелство за съпоставка между „Преди“ и „Сега“: *Раньше жилось лучше все равны перед партии и законом. А щас ничего нету кроме олигархов и бедных народов* [RUS₃].

8. РАВНИ ШАНСОВЕ ((1) *а самое главное все было для народа открытие большие возможности для простого человека!! Привет всем товарищам из СССР из Кыргызстана!!* [RUS₃]; (2) *Совок как ни крути давал всем равный старт* [URL 9]).

Според Фандрих и Турмаир „дискусиите придобиват често динамичност, вследствие на която някои техни насоки нямат вече почти или дори изцяло нищо общо с темата“ (cf. Fandrych, Chr., Thurmair, M., 2011, p. 138). Такова отклонение от рода „от дума на дума“ наподобява „лъкатушенето“ на лични разговори. Илюстрация е руски постинг и последвалият диалог в коментарите към химна на НРБ:

А: *Братушки Българи, благодаря за кириллица от русского народа! Мы вместе – сила!*

→ **Б:** *братушки! Болгария вас любит!*♥

А: *Жалко что Болгария больше не друг России!*

→ **В** (Друг отговор): *Българския народ винаги ще бъде рамо до рамо с Руския и това никои и никога не ще промени.*

→ **Г** (Друг отговор): *Братушки, болгарский народ всегда будет уважать и любить Россию!* [BG₂]

*

Разгледаният ексцерпиран материал води до отговора на въпроса в началото на статията. Оказва се, че изтърганото от употреба соц-клише *братски държави* все пак има определен смисъл, обусловен от редица немаловажни исторически обстоятелства. Химните на НРБ, ГДР и СССР са създадени в различни моменти през ХХ век и отразяват релевантни исторически констелации, идеологически доминанти и налагани „Отгоре“ общностни ценности. В този смисъл бихме могли да ги окачем като своеобразен „екстракт“ на общностното световъзприятие, политически дирижирано по онова превратно време.

Общ белег на коментарите към трите химна днес е контроверзност в широкия диапазон от сакрализиране до нетърпимост и пълно стигматизиране. При това следва да подчертаем, че става дума за реакция на техните автори не толкова спрямо самия химн, колкото спрямо характерни белези на историческия, обществено-политическия, социо- и идиокултурния контекст, с който го асоциират, респ. свързват в разказаните спомени. Тази контроверзност е своеобразно „огледало“ на пълния с противоречия живот в т.нар. „реален социализъм“, отразен

лаконично в израза *Как хорошо мы плохо жили* – крилата фраза в постсъветското пространство.¹²

При разгледаните примери проличава спецификата на коментарите на интернет-потребителите, написани на руски език, които отразяват измерения „многонационалност“, „многоезичност“ и „мултикултурност“ в постсъветското пространство. Следва да отчетем също, че в редица коментари на руски език, освен тази оценъчна разнопосочност спрямо тоталитарния период, се наблюдава още един вид контроверзност – нека я наречем *контроверзност от „втора степен“* –, въз основа на сравняването на живота „Преди“ и „Сега“. При това авторите на коментарите посочват редица отрицателни явления в посттоталитарния период (враждуване между хора и държави, бездомничество, безработица, корупция, престъпления/обири и кражби, несигурност в утрешния ден и пр.), които са били непознати за епохата на т.нар. „реален социализъм“ и поради това везните се накланят в негова полза. Такава контроверзност от „втора степен“ забелязваме и в български коментари, където обаче сравнението е най-вече по отношение на равенство пред закона (става дума за безнаказаност на престъпления, извършвани от представители на ромската общност).

ПРИЛОЖЕНИЕ

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1. Припевът на френския химн, словенският химн с немските преводи (цитирани от Хансгеорг Мюе) и българските преводи

„La Marseillaise“ Refrain:	Die Marseillaise (deutsche Übersetzung) Refrain:	„Марсилезата“ (български превод) Припев:
<i>Aux armes, citoyens, Formez vos bataillons, Marchons, marchons! Qu'un sang impur Abreuve nos sillons!</i> (URL 13)	Zu den Waffen, Bürger, Formiert eure Truppen, Marschieren wir, marschieren wir! Unreines Blut Tränke unsere Furchen! (Mühe, H., 2010, p. 90; URL 15)	На оръжие, граждани, Постройте редиците, Напред, напред! С нечистата кръв Браздите да напоим! (URL 17)
„Zdravljica“	„Zdravljica“ (Trunklied) (Übersetzung: Klaus Detlef Olof)	„Наздравица“

¹² „7 мая 2018 г. „Невидимый театр“ представил спектакль во дворе „Как хорошо мы плохо жили“ по стихам и дневникам екатеринбургского поэта Бориса Рыжего [...] – самый „настоящий“ поэт того времени [...] Он покончил с собой [...] 7 мая 2001 года. Рыжему было 26 лет. [...] „Как хорошо мы плохо жили“ – история потерянного поколения, потерянного времени 90-х, времени больших надежд, голодного и романтического через историю поэта, который остро чувствовал свое поколение“ (URL 4).

Освен спектакъла и сайта, посветен на Борис Рижев (URL 20) могат да се посочат още видеоклипът „Как хорошо мы плохо жили“ и книгата на Герман Шелков „Хорошо и плохо было жить в СССР“ в 2 тома от 2015 г. и 2017 г. (URL 10; URL 5).

<p><i>Živé naj vsi naródi Ki hrepené dočakat' dan, Da koder sonce hodi, Prepir iz svéta bo pregnan, Da rojak Prost bo vsak, Ne vrag, le sosed bo mejak!</i> (URL 19)</p>	<p>Es leben alle Völker, die sehndend warten auf den Tag, dass unter dieser Sonne die Welt dem alten Streit entsagt! Frei sei dann jedermann, nicht Feind, nur Nachbar mehr fortan! (Mühe, H., 2010, p. 90; Olof, K. 1995)²</p>	<p>Да крепнат всичките народи, Които чакат светъл ден – деня безбурен и свободен, от мир и радост озарен, и в тоя свят да бъде брат – не враг заклет съседа. (URL 19)</p>
--	--	---

ПРИЛОЖЕНИЕ № 2. Из стенограмата на фамилиарния разговор между Тодор Живков и Георги Джагаров

ТЖ: Защо, Джагаров! Събираш разни компании и не харесваш нашия химн! Защо така бе, момче? Какво му е лошото на химна? Писали са го най-талантливите наши поети – Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев, Младен Исаев! [...]

→ **ГД:** Хората не го пеят...

ТЖ: Как да не го пеят? А ти знаеш ли го?

→ **ГД:** Не...

ТЖ: Между нас казано, и аз не го знам. Пфу! Пфу! Първи секретар на ЦК, а да не знае националния химн! Но съветските другари го пеят. Веднага хващат мелодията. Може би са по-музикални от нас.

→ **ГД:** Защото не правят разлика между нашия и техния химн. [...]

ТЖ: Ха-ха-ха! Това ли било! ... Прав си, че двата химна си приличат. Приличат си бе, като две капки вода! Докъде сме стигнали в укрепването на българо-съветската дружба, а! И какво ще правим сега? Как ще излезем от положението? Имаш ли някаква идея? [...]

→ **ГД:** Да си изберем за химн една от нашите патриотични песни, например „Мила Родино“!

ТЖ: А-а! „Горда Стара планина“! Слушай сега, аз съм съгласен! Само че въпросът няма да се реши по кръчми и барове. Ще се реши в Политбюро. А там... Ще говоря с другарите. Всичко трябва да се изпипа. А дотогава никакъв шум! (URL 2)

References

Fandrych, Chr., Thurmair, M. (2011). *Textsorten im Deutschen. Linguistische Analysen aus sprachdidaktischer Sicht*. Tübingen: Stauffenburg.

Fix, U., Yos, G., Poethe H. (2003). *Textlinguistik und Stilistik für Einsteiger: ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Bd. 1. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Klinkenberg, P. (2019). *Das Lied, das nicht gesungen werden durfte*. https://www.zeitzeugenbuero.de/fileadmin/zzp/pdf/Klinkenberg_Peter_Das_Lied_das_nicht_gesungen_werden_durfte_2019_neu.pdf.

Mühe, H. (2010). *Lügen als – legitimes? – Mittel der Politik*. Münster: Edition Octopus im Verlagshaus Monsenstein und Vannerdat.

Olof, K. (1995). *Traumreisen und Grenzmessungen. Reisende aus fünf Jahrhunderten über Slowenien*. Drava: Celovec, pp. 300–303. <https://sl.wikisource.org/wiki/Trinklied>.

Internet sources

- [BG₁]: <https://www.youtube.com/watch?v=tBcbTUjEztE>.
- [BG₂]: <https://www.youtube.com/watch?v=ii7WdkJSlqo>.
- [G]: <https://www.youtube.com/watch?v=JZD4odbxrfU>.
- [RUS₁]: https://www.youtube.com/watch?v=k_iZi7m3_fk.
- [RUS₂]: https://www.youtube.com/watch?v=6C_TEAROUMM.
- [RUS₃]: https://www.youtube.com/watch?v=om_5eKzmBmA.
- URL 1: <http://istoriograph.bg/istoriq/nai-nova-istoriq/Измененията-на-българския-химн-в-пери>.
- URL 2: <http://www.pamettanabulgarite.com/profiles/blogs/4155162:BlogPost:170623>.
- URL 3: <http://www.pamettanabulgarite.com/profiles/blogs/4155162:BlogPost:170292>.
- URL 4: <https://vk.com/vodvorerizhiy>.
- URL 5: <https://www.litres.ru/german-shelkov/horosho-i-ploho-bylo-zhit-v-sssr-kniga-pervaya/chitat-onlayn/>
- URL 6: <https://rg.ru/2009/09/02/stansiya-site-anons.html>.
- URL 7: <https://www.youtube.com/watch?v=QO8eNB03Ce4>.
- URL 8: <https://www.youtube.com/watch?v=tpvq3hmCKCs>.
- URL 9: <https://www.youtube.com/watch?v=emxM3RUbsAI>.
- URL 10: <https://www.youtube.com/watch?v=AtMXoM2wtJo>.
- URL 11: <https://www.youtube.com/watch?v=eMkSN-B-L2E>.
- URL 12: <https://www.youtube.com/watch?v=bCBJ-MaUTC4>.
- URL 13: https://fr.wikipedia.org/wiki/La_Marseillaise.
- URL 14: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Марсельеза>.
- URL 15: <https://de.wikipedia.org/wiki/Marseillaise>.
- URL 16: <https://de.wikipedia.org/wiki/Zdravljica>.
- URL 17: <https://bg.wikipedia.org/wiki/Марсилеза>.
- URL 18: https://bg.wikipedia.org/wiki/Реставрация_на_Бурбоните.
- URL 19: https://bg.wikipedia.org/wiki/Химн_на_Словения.
- URL 20: <http://borisryzhy.ru/>.
- URL 21: <https://dnes.dir.bg/archive/-3122331>.
- URL 22: <https://panorama.pub/25692-estoniya-otkazhetsya-ot-gimna.html>
- URL 23: <https://politics.segodnya.ua/politics/net-sssr-simvolika-ostanetsya-v-chastnyh-kollekciyah-a-iz-tematicheskikh-kafe-plakaty-uberut-616371.html>.
- URL 24: <https://rg.ru/2013/12/13/stalin-gimn-site.html>.
- URL 25: <https://www.ukrinform.ru/rubric-world/2720285-v-latvii-gotovatsa-zapretit-formu-sssr-i-tretego-rejha.html>.
- URL 26: <https://aif.ru/politics/world/251189>.
- URL 27: https://de.wikipedia.org/wiki/Berliner_Mauer.